

Kapniška dvorana v Jazbini. FOTO MARKO PRŠINA

Zakaj je Jazbina zaprta?

Andrej Hudoklin

Iz zgodovine jame

Jazbina je ena bolj znanih dolenskih jam. Najdemo jo v vznožju širokega hrpta Pogorelca, ki se dviga nad vasjo Podturn pri Dolenskih Toplicah in prehaja v masiv Kočevskega roga. Jamski vhod je že od nekdaj privabljal bližnje domačine, ki so jamo obiskovali, o čemer pričajo podpisi v jami in nenazadnje poškodovano kapniško okrasje. Mogoče je bila jama tudi prazgodovinsko bivališče, vendar arheološka sondiranja v vhodnem delu tega niso potrdila (Leben, 1970), ker je bilo ob preurejanju jamskega vhoda leta 1867 velik del kulturnih plasti odstranjen.

Jamo prvič omenja Valvasor, in sicer kot jamo med Rožekom in Sotesko, ter dodaja opis: »To je ena luknja, kjer se gre znatno daleč in globoko noter, vendar pa ni videti noter nič posebnega in redkega. Sem in tja je tudi precej mokro« (Valvasor, 1689). Iz opisa lahko sklepamo, da si je Valvasor mogoče ogledal le lažje dostopen vhodni rov. Iz njegove upodobitve bližnjega gradu Rožek se da razbrati, da bi črna lisa v vznožju vzpetine pod gradom bila lahko prav jama Jazbina. Naslednji izstopajoč podatek je podpis z letnico pred vhodom v Kapniško dvorano: 1755, Jack Wath, pri čemer priimek ni povsem jasno berljiv. Jack je tako očitno prvi dokumentirani obiskovalec jame, njegov podpis pa eden najstarejših jamskih podpisov na Dolenskem. Očitno je ob raziskovanju obstal pred vhodom v Kapniško dvorano, v katero prehod skozi ožino še ni bil razširjen.

Knez Auersperg je leta 1867 dal preurediti vhodni del jame v hladilnico piva, ki so ga proizvajali v bližnji Soteski. Vhod je bil obzidan in zaprt z vrati. Masiven kamnit zid je bil utrjen z apnenno malto, pod stropom pa je bila puščena manjša odprtina kot zračnik. Pri tem je bila do jame odkopana dostopna pot, v vhodnem rovu pa odstranjen velik del podornega grušča. Kot piše Zhuber (1900), upravitelj Auerspergove posesti, jo je leta 1875 prvi do konca raziskal Josip Novak, kar bi lahko pomenilo, da je bil prebit prehod v Kapniško dvorano. Po vsej verjetnosti gre za znanega raziskovalca Škocjanskih jam, člana tržaške

Vhod v jamo pred letom 1900 (Zhuber, 1900).

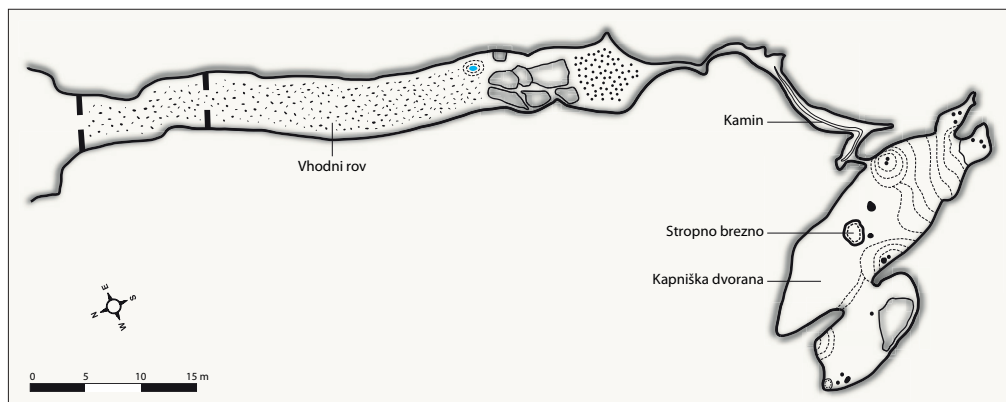

Kamin pred Kapniško dvorano. FOTO MARKO PRŠINA

sekcije (Novak, 1988). Kako se je omenjeni artilerijski častnik iz Trsta znašel v Jazbini, ostaja skrivnost, saj se denimo začetek organiziranega jamarstva na Kranjskem začneja z letom 1879. Takrat je bil na Dunaju ustanovljen Verein für Hohlenkunde, primorska sekcija v Trstu pa šele konec leta 1883 (Habe, 1988). Zdi se, da je Zhuber leta 1899 povabil na ogled jame profesorja Hintnerka ter profesorja Albina Belarja, takrat priznanega seizmologa in delno tudi jamarja, ki je ob obisku izmeril temperaturo in opravil biološka vzorčenja.

Sicer pa je prve biološke raziskave v Jazbini že pred letom 1881 izvedel Josepha G. (Pretner, 1954), ki je v njej našel jamske hroščke *Typhlotrechus bilimeki* Sturm. Leta 1954 je prisotnost omenjene vrste hroščev potrdil tudi znani preučevalec hroščev Egon Pretner. V jamarskem zapisniku navaja tudi mokrice, strige, pršice ter večjo jato prezimujočih netopirjev. Opozoril je, da domačini netopirje imenujejo pirhpo-gačice (Pretner, 1954).

Jazbina je bila registrirana v jamarskem katastru leta 1928 in ima številko 114. Soliden načrt in opis je izdelal Marjan Bukovec. Okoli leta 1929 je

Tloris jame. Izdelal Andrej Hudoklin po predlogi M. Bukovca iz 1928. Ilustracija Marko Pršina.

topliški fotograf Karl Henigman naredil prve jamske posnetke. Iz njegove zapuščine nam je do sedaj uspelo izbrskati le fotografijo, ki je bila posneta v Kapniški dvorani.

V času do današnjih dni se je v jami zvrstila množica obiskovalcev in raziskovalcev. Kot pomembnejši raziskovalni prispevek pa velja le odkritje stropnega brezna v Kapniški dvorani, ki smo ga raziskali leta 1983. V času po drugi svetovni vojni je vhodni del jame daljše obdobje služil tudi kot skladišče za sadike bližnje drevesnice. Leta 2009 je bil obnovljen zid na jamskem vhodu, jama pa zaklenjena.

Jazbina je bila 1992 zaradi geomorfološkega in bioloških pomena ter pričevalnosti zavarovana kot naravni spomenik, leta 2004 pa opredeljena tudi kot naravna vrednota državnega pomena. Zaradi zatočišč netopirjev je bila leta 2004 vključena tudi v omrežje Natura 2000 (SCI Kočevsko).

Opis

Jazbina je že dobršen del zemeljske zgodovine suha vodoravna jama. Nastala je ob lokalnem prelomu, ob katerem si je podzemski Obrh utrl pot iz roškega masiva. V procesu zakrasevanja se je vodni tok ob tektonsko razlomljeni coni žužemberškega preloma, ki poteka prav v vznožju Pogorelca po dolini zgornje Krke in Črmošnjice, preselil v globino. Danes prihaja na dan v bližnjem izviru Obrh, v katerem so jamski potapljači (Mlinar, 1986; Hribar, 2009) prodrli po 120 metrov dolgem vodnem rovu do globine 40 metrov. Vodno zaledje izvira ni povsem dognano, saj sledenja ponornic na Kočevsko-ribniškem polju do sedaj niso potrdila povezav (Novak, 1987), tako da ima verjetno večji del prispevnega območja v roškem masivu. Jazbina tako predstavlja le 103 metre dolg začetni del sicer nedostopnega podzemnega sistema Obrha.

Prostori vhodni rov širok do 5 m je nastal ob lokalnem prelomu, dobro vidnem v stropnem delu. Vanj sega niz visokih stropnih kaminov. V ožini na začetku vhodnega rova so bila vzdana še notranja vrata. Dobrih 50 m dolg rov se zaključi z velikimi podornimi kamniti bloki na debelih nanosih ilovice. Naprej vodi ozek, erozijsko oblikovan rov, širok od 0,25 do 1 m. Rov se dviguje v strm, krožno oblikovan kamin,

Prerez jame. Izdelal Andrej Hudoklin. Ilustracija Marko Pršina.

ki pripelje do ozkega prehoda v Kapniško dvorano. Prostorna dvorana (30 x 8 m) je udornega nastanka. Stene so bogato zasigane, v stropu pa se odpira brezno s poudarjeno funkcijo dihalnika. Za Kapniško dvorano je še manjša dvorana, na debelo prekrita z ilovico in ugredi ob steni, kjer se jama konča.

Netopirji v jami

Pomena jame Jazbina kot zatočišča netopirjev smo postopno spoznali šele po letu 1993, ko smo začeli netopirje sistematično spremljati (Hudoklin, 1994; Kryštufek & Hudoklin, 1999; Presetnik in sod., 2007). Izkazalo se je, da je jama eno pomembnejših zatočišč podkovnjakov na Dolenjskem. Za prezimovanje je najugodnejša Kapniška dvorana z zimsko temperaturo okoli 9 °C. Najštevilčnejši so veliki podkovnjaki. Med letoma 1993 in 2004 smo našli do 140 živali, v zadnjih letih pa beležimo naglo upadanje, saj se v jami zadržuje manj kot 100 teh živali. V manjšem številu prezimujejo mali podkovnjaki (od 10 do 20), občasno so bili zabeleženi tudi posamezni južni podkovnjaki, primešani gruči velikih podkovnjakov. Jazbina je ena redkih dolenjskih jam, v kateri so zabeležena tudi poletna kotejšča netopirjev. V vhodnem delu so bile pogosto opažene posamezne samice velikih podkovnjakov z mladiči, po letu 2008 pa je stalno prisotna tudi gruča južnih podkovnjakov (od 10 do 65), ob kateri se je pojavljala tudi nekaj vejicatih netopirjev (do 10).

Obnova zidu

Ob spremljanju stanja netopirjev smo ugotovili, da se je v zadnjem obdobju močno poslabšalo stanje zidu, ki je zapiral vhod v jamo. V zgornjem delu se je začel nevarno nagibati, z njega pa so se luščili posamezni kamni, še zlasti z notranje strani ob vratih. Rušenje zidu bi povsem spremenilo mikroklimatske razmere v vhodnem rovu, s čimer bi se gotovo poslabšale tudi ugodne razmere za bivanje poletnih porodniških kolonij netopirjev,

Prenovljena zid in vrata v jamo. FOTO MARKO PRŠINA

po vsej verjetnosti pa bi zaradi povečanja temperaturnih razlik začela razpadati tudi siga.

Za rešitev problemov sta Zavod RS za varstvo narave in Krajevna enota Podturn Zavoda za gozdove Slovenije, OE Novo mesto, k sodelovanju pritegnila upravljavca, tj. Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Slovenije, ki je zagotovil sredstva za obnovo zidu. Gozdno gospodarstvo Novo mesto je prevzelo izvedbo, predhodno pa tudi pridobilo zahtevano dokumentacijo za poseg. Dela so bila izvedena decembra 2009. Zid je bil v celoti obnovljen v istih gabaritih, namesto lesenih vrat pa so bile vgrajene kovinske rešetke, ki netopirjem omogočajo prelet.

Jama je po obnovi zidu in vrat zaklenjena. Ključke imata JK Novo mesto in Zavod RS za varstvo narave, OE Novo mesto. Sočasno je Zavod RS za varstvo narave pred jamo postavil tudi informativno tablo.

Režim vstopa v jamo

Zaradi lahke dostopnosti in bližine naselij je bila jama pogosto obiskana. Obiski so najbolj moteči za zimske, še bolj pa za porodniške gručne netopirjev, ki so tu prisotni večji del leta.

Jama ima zaradi zatočišč netopirjev status odprte jame z nadzorovanim dostopom (17. člen Zakona o varstvu podzemnih jam, Uradni list RS, št. 49/2004). To pomeni, da je vstop vanjo sicer dovoljen, vendar mora biti ta nadzorovan in registriran ter izveden na način, da je za prisotne živali čim manj moteč. Glede na obstoječe razmere je predlagano (Hudoklin & Presetnik, 2012), da naj se predstavitve za javnost izvajajo le v zimskem času samo v vodoravnem vhodnem delu jame, redki jamarski obiski notranjih delov jame pa verjetno ne bi škodovali prezimujočim netopirjem. Poleti naj bodo obiski omejeni le na kratke strokovne preglede zaradi opazovanja netopirjev.

LITERATURA

- Habe, F., 1988. Sto let organiziranega jamarskega dela na slovenskem krasu. Naše jame 30: 3-10, Ljubljana.
- Hribar, D., 2009. Nova odkritja v Obrhu. Jamar 1: 4-5. Ljubljana.
- Hudoklin, A., 1994. Evidentiranje ogroženih prezimovališč netopirjev na Dolenjskem – raziskovalna naloga. Jamarski klub Novo mesto, Mestna občina Novo mesto, 15 str.
- Hudoklin, A., 1999. Letna dinamika pojavljanja podkovnjakov (*Rhinolophus spp.*) v nekaterih jamah na Dolenjskem. Annales Ser. Hist. Nat., Koper 9 (2=17): 323-328.
- Hudoklin, A. & P. Presetnik, 2012. Varstvo ogroženih jamskih zatočišč netopirjev na Dolenjskem. Dolenjski kras – v tisku.
- Kryštufek, B. & A. Hudoklin, 1999. Netopirji na prezimovališčih v Sloveniji v letih 1994-1996. Annales Ser. Hist. Nat. Koper 9: 315-322.
- Leben, F., 1970. Arheološka podoba dolenjskih jam. Naše jame 11: 25-40, Ljubljana.
- Mlinar, C., 1986. Izvir Obrh pri Dolenjskih Toplicah. Naše jame 28: 59-60, Ljubljana.
- Novak, D., 1987. Podzemeljski vodni tokovi na Dolenjskem. Dolenjski kras 2: 23-27, Novo mesto.
- Novak, D., 1988. Gradivo za slovensko speleološko biografijo z bibliografijo. Naše jame 30: 1-192, Ljubljana.
- Pretner, E., 1954. Jazbina pri Podturn, zapisnik terenskih ogledov. Kataster Jamarske zveze Slovenije.
- Valvasor, J. V., 1689. Die Ehre Des Hertzogthums Crain, ponatis J. Krajec, Novo mesto, 1877.
- Zhuber, P., 1900. Zdravišče Toplice na Kranjskem, Kranjski Gaštajn, Gorke in grezne kopeli. Novo mesto.